

UN DOCUMENT INEDIT DESPRE LUPTA PENTRU AUTONOMIA ȘI LIBERTATEA BISERICII ORTODOXE ROMÂNE DIN BUCOVINA LA 1848

ANGHEL POPA

Ein unveröffentlichtes Dokument über den Kampf für Autonomie und Freiheit der Rumänischen Orthodoxen Kirche in der Bukowina im Jahre 1848

(Zusammenfassung)*

In diesem Artikel handelt es sich um ein Dokument (*Plenipotenție vichilic*), das im Suczawaer Nationalarchiv vom Verfasser entdeckt wurde. Das Dokument ist eigentlich eine Vollmacht, die am 16./28. Mai 1848 in Czernowitz ausgestellt und von einem Juristen, Demeter, bestätigt wurde. Daraus kann man erfahren, dass es damals ein Komitee der Laien gebildet wurde, das zusammen mit dem Klerus für die Autonomie und Freiheit der Rumänischen Orthodoxen Kirche in der Bukowina kämpfen sollte. Das Komitee hatte 23 Mitglieder und seine Gründer waren die Bukowiner Intellektuellen, die den Kampf der Kirche unterstützen wollten.

Das Dokument wurde in zwei Sprachen verfasst: Rumänisch (in kyrillischer Schrift) und Deutsch.

Schlüsselwörter und -ausdrücke: *Plenipotenție vichilic*, Vollmacht, Revolution von 1848, Rumänische Orthodoxe Kirche, Bukowiner Klerus, Bukowiner Intellektuellen, Autonomie, Freiheit.

După ocuparea părții de nord a Moldovei de Imperiul Austriac¹, românii și-au manifestat deschis dorința, prin intermediul memoriilor adresate Vienei, imediat după depunerea *Jurământului din 1777*², ca vechile lor drepturi să nu fie

* Traducere: Ștefănița-Mihaela Ungureanu.

¹ Mihai Iacobescu, *Din istoria Bucovinei*, vol. I (1774–1862), *De la administrația militară la autonomia provincială*, București, Editura Academiei Române, 1993, p. 109–115; Ion Popescu-Sireteanu, *Ocuparea treptată a nordului Moldovei și numele Bucovina*, în „Glasul Bucovinei”. Revistă trimestrială de istorie și cultură, Cernăuți – București, anul II, nr. 4, 1995, p. 3–14.

² Pentru faza de început a luptei pentru drepturile bisericești ale românilor din Bucovina, vezi detalii la Mihai Iacobescu, *op. cit.*, p. 306–317; Ion Nistor, *Istoria Bucovinei*, București, Editura Humanitas, 1991, p. 36–46.

anulate ci, dimpotrivă, să se bucure de același respect și de aceeași recunoaștere juridică ca și în timpul domnitorilor Moldovei. Cum realitățile din noul teritoriu ocupat au început să cunoască schimbări în defavoarea populației autohtone, care erau evidente pentru oricine, fie conducător, fie supus, răspunsurile Vienei nu negau, în totalitatea lor, realitățile, dar le justificau cu mare abilitate, după maniera specifică diplomației vieneze, găsind întotdeauna loc pentru amânare și pentru promisiuni. Astfel că nemulțumirile s-au acumulat în timp, cuprinzând vaste domenii sociale.

În cadrul acestor nemulțumiri, problema Bisericii Ortodoxe Române din Bucovina ocupa un loc principal, neexistând domeniu al vieții sociale care să nu suporte consecințele stării de lucruri din interiorul acesteia. Au subliniat această realitate majoritatea istoricilor români, care s-au ocupat cu studierea acestei perioade istorice. Explicația o găsim cu mare ușurință în rolul fundamental pe care această instituție l-a avut în istoria neamului nostru, constituindu-se într-un pilon principal, de la începuturile sale, în jurul căruia s-au format credința creștină și limba română. Din aceste motive, apărarea acestei instituții, cu toate drepturile sale, echivala pentru neamul românesc cu propria sa existență, iar pentru noii cuceritori cu necesitatea desființării ei, prin germanizare și rutenizare, conform dictonului latin *divide et impera*.

Nu este în intenția noastră, în cadrul acestui material, să analizăm această vastă și complexă problemă, care a fost făcută cu relevanță și acribie de alți autori³. În ceea ce ne privește, vom sublinia doar câteva aspecte legate de starea în care a fost adusă Biserica Ortodoxă din Bucovina în primii ani de stăpânire austriacă, care ne vor ajuta în demersul nostru.

După ce au fost desființate majoritatea mănăstirilor și schiturilor (cu excepția mănăstirilor Putna, Sucevița și Dragomirna), toate posesiunile averilor mănăstirești, pământuri și păduri, au format Fondul Religionar al Bisericii Greco-Orientale și au fost trecute sub administrația imperială a Vienei. Întinse moșii, aparținând fostelor mănăstiri, au fost asaltate de coloniștii ruteni și huțani, fiind cumpărate cu sprijinul nemijlocit al Vienei. Totodată, Biserica Greco-Catolică (Unită), reprezentându-i pe coloniștii slavi, era împinsă, tot mai evident, folosindu-se toate mijloacele, pe prima scenă religioasă a Bucovinei.

Aceste aspecte evidențiau obiectivele Vienei cu claritate, fapt înțeles de întreaga populație autohtonă, indiferent de clasa socială căreia îi aparținea. Din aceste motive, conștienți de importanța Bisericii Ortodoxe Române din Bucovina, clerici și mireni și-au unit eforturile pentru a-și apăra ființa etnică, reprezentată prin Sfânta Biserică. Obiectivul principal al acestei lupte s-a constituit, de la început, în necesitatea reorganizării administrației averilor bisericii după vechile ei drepturi, oprirea procesului de slavizare a acesteia, prin infuzia masivă a rutenilor și sârbilor ortodocși din Imperiu, obținerea autonomiei etnice a instituției și transformarea

³ Mihai Ia

Episcopiei în Mitropolie a românilor din Bucovina. Evident, toate aceste obiective nu s-au conturat, cu toată claritatea, de la începutul noii stăpâniri. Ele au luat naștere treptat, în funcție de realitățile vremii, desfășurându-se pe mai multe etape. O astfel de etapă, dintre cele mai importante din evoluția problemei menționate de noi, a constituit-o momentul revoluționar din 1848.

Declanșarea evenimentelor revoluționare la Cernăuți, în martie 1848, a dus la formarea Adunării Naționale a Românilor din Bucovina, care a luat în dezbaterea sa aspecte din întreaga viață socială a provinciei. Din cadrul acestora, problema bisericii nu putea să lipsească.⁴

Ca urmare, din inițiativa clerului român ortodox s-a constituit un comitet duhovnicesc, care avea misiunea de a pregăti un program al bisericii, cu toate obiectivele pe care această instituție le avea de îndeplinit în etapa următoare. În acest sens, Comitetul duhovnicesc a organizat, în zilele de 15–17 mai 1848, o adunare la care au participat clerici și mireni români, în cadrul căreia au fost discutate cele mai stringente probleme bisericesti⁵.

Acest eveniment, deosebit de important pentru existența Bisericii Ortodoxe Române din Bucovina, îl putem completa cu date noi, printr-un document inedit, pe care l-am depistat în arhiva suceveană. Este vorba despre o *Plenipotenție vichilic* (împuternicire juridică elaborată, la cerere, de un specialist în Drept), în copie, autentificată de autoritatea juridică a vremii, încheiată la Cernăuți, în 16/28 mai 1848, fiind scrisă de un jurist al vremii, Demeter. Documentul a fost scris în două limbi: în limba română, cu alfabet chirilic, și în limba germană.

Din document rezultă că, pe fondul desfășurării Adunării organizate de Biserica Ortodoxă Română la Cernăuți, a avut loc un eveniment cu urmări benefice pentru mișcarea națională a românilor din Bucovina. Un grup de intelectuali bucovineni a luat inițiativa de a-și uni forțele cu biserica în realizarea obiectivelor naționale. În acest sens, au constituit un Comitet revoluționar, reprezentându-i pe mireni, a cărui structură de organizare nu ne este cunoscută, care urma să colaboreze cu Biserica Ortodoxă Română, prin intermediul Comitetului duhovnicesc. Simultan, au constituit un organism de control format din 25 de membri, care avea în structura sa și doi teologi, preotul paroh Gheorghie Ianovici și egumenul Dosothei Tișcoviți, ceilalți 23 reprezentând intelectualitatea românească din Bucovina, fapt care demonstrează, până la evidență, atașamentul pe care aceasta îl avea față de Biserica Ortodoxă Română, convinsă fiind de rolul primordial al acestei instituții în existența neamului românesc, dar și de locul important pe care intelectualitatea, reprezentându-i pe mireni, îl deținea în lupta pentru apărarea ființei etnice a românilor din Bucovina: rectorul Universității din Cernăuți, Dimitrie Bendela (magistrat de origine aromână), profesor Ioan Calinciuc, profesor Constantin Popovici, profesor Vasile Ianovici, profesor Iacov Borobchievici, Spirit Vlajievici, Ilarion Hacman, Vasile Prodan, asesor

⁴ Vezi pe larg problema Revoluției din 1848 în Bucovina, în *ibidem*, p. 368–416.

⁵ *Ibidem*, p.

Dimitrie Procopovici, Ioan Țurcanovici, Teodor Vasilovici, Dimitrie Cozub, Lazăr Grigorovici, Ioan Mandășevichi, Nicolae Tomiuc, Athanasie Tarnavechi, Ioan Nosievici, Dimitrie Șeleschi, Dimitrie Semaca, Ioan Ilasievici, Alexander Ciupercovici, Ștefan Gorețchi, Leon Vorobchievici, actuar (specialist în domeniul financiar și statistic), Ștefan Nichiforovici⁶.

Acești intelectuali, din ambele organisme revoluționare constituite, aparțineau unei grupări importante din Bucovina, cu un rol de adevărat artizan al luptei revoluționare, având în vedere că, în plină desfășurare a Adunării bisericești, a luat decizia de a constitui un comitet, căruia i-au acordat puteri discreționare, ce urma să-i reprezinte pe lângă Comitetul duhovnicesc, conlucrând, totodată, cu acesta pentru binele neamului românesc din Bucovina. Afirmăția nu este exagerată, având în vedere atribuțiile acestui organism, așa cum sunt menționate în documentul analizat de noi.

Spre exemplificare, Comitetul mirenilor cernăuțeni primea din partea artizanului său „deplina și nețârmurita putere de a alcătui, în numele lor, petiții, de a propune reforme în trebile bisericești vremii amăsurate, de a le ține loc în putere[a] dreptății și a să înfățișa pentru ii [ei, n. n. – A. P.] la tractarisirile trebilor bisericești. Așijderea, și toate a le direge într-acei chip ce are favorisitoare influență asupra deșteptării sâmtământului religios și asupra sporirei binelui bisericesc”⁷.

Nu cunoaștem, din alte surse documentare, acțiuni concrete ale acestui Comitet. Să fie acest organism revoluționar același cu cel menționat sub numele de Comitetul de acțiune, aflat sub conducerea fraților Hurmuzachi, care a organizat, în 20 mai 1848, o nouă Adunare Națională la Cernăuți⁸? Ar fi posibil, având în vedere că adunarea menționată, formată în exclusivitate din mireni, a dezbătut problemele vitale ale Bucovinei, care vor constitui fundamentul viitorului program revoluționar, numit *Petiția Țării*⁹. Să mai adăugăm că, în etapele viitoare ale luptei mirenilor bucovineni pentru drepturile Bisericii Ortodoxe Române, frații Hurmuzachi nu vor lipsi, după cum am avut prilejul să arătăm în alte împrejurări¹⁰.

Redăm în Anexă¹¹, *in extenso*, documentul inedit, în transpunerea alfabetului latin, mulțumind și pe această cale, într-o manieră consacrată, arhivarilor ieșeni Virginica Isac și Arcadie Bodale, pentru sprijinul acordat în tălmăcirea făcută cu atâta acribie profesională, specifică cercetătorilor moldoveni.

⁶ Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Suceava (în continuare se va cita: S.J.A.N.S.), Colecția de documente, Fond nr. 35, Pachetul XII, documentul 22, f. 1.

⁷ *Ibidem*, f. 1, 1 verso.

⁸ Mihai Iacobescu, *op. cit.*, p. 379.

⁹ *Ibidem*, p. 379–382.

¹⁰ Anghel Popa, *Doi documente inedite despre frații Gheorghe și Alexandru Hurmuzachi*, în „Revista istorică”, București, s. n., nr. 5–6, septembrie – decembrie 1999, p. 529–532.

¹¹ S. J. A. N. S., Colecția de documente, Fond nr. 35, Pachetul XII, documentul 22, f. 1, 1 verso. Textul în l

ANEXĂ

Copia vidimata [autenticată, n. n. – A. P.]

Ad. 662 ½ ex. 849

Plenipotenție vichilic

Jos iscăliții adevăresc prin aceasta, a lor proprie iscălitura, cum că ii [ei, n. n. – A. P.], comitetului, ce din mijlocul său singuri și l-au ales, aflători din următoarele mădulari, acești de la iscăliții aleși mădulari sus pomenitului comitet, sunt următorii: d[umnealui] prof[esorul] Ioan Calinciuc, dum[nealui] prof[esorul] Popovici Constantin, d[umnealui] Spirit Vlajievici, d[umnealui] prof[esorul] Vasile Ianovici, d[umnealui] retor[ul] Bendela, d[umnealui] Ilarion Hacman, d[umnealui] par[ohul] Gheorghie Ianovici, d[umnealui] prof[esorul] Iacov Borobchievici, d[umnealui] Vasile Prodan, d[umnealui] igumen[ul] Dosothei Țișcovici, d[umnealui] asesor Dimitrie Procopovici, d[umnealui] Ioan Țurcanovici, d[umnealui] Teodor Vasilovici, d[umnealui] Dimitrie Cozub, d[umnealui] Lazar Grigorovici, d[umnealui] Ioan Mandășevichi, d[umnealui] Nicolai Tomiuc, d[umnealui] Athanasie Tarnavechi, d[umnealui] Ioan Nosievici, d[umnealui] Dimitrie Seleschi, d[umnealui] Dimitrie Semaca, d[umnealui] Ioan Ilasievici, d[umnealui] Alexander Ciupercovici, d[umnealui] Ștefan Gorețchi, d[umnealui] Leon Vorobchievici, actuar d[umnealui] Ștefan Nichiforovici, dau deplina și neșărmurita putere de a alcătui, în numele lor, petiții, de a propune reforme în trebile bisericesti vremii amăsurate, de ale țâne loc în putere[a] dreptății și a se înfățoșa pentru ii la tractarisirile trebilor bisericesti.

Așijdere, și toate a le direge într-acel chip ce are favorisitoare influență asupra deșteptării sâmtământului religios și asupra sporirii binelui bisericesc. Dând noi întreaga încredințare [a] noastră[ă] totului comitet, de a lucra în numele nostru, iscălim noi acest uric, sub chiemarea ajutorului celui ceresc, această plenipotenție iscălim noi, cu acea adaogere ca încheierile sesiilor prin mărimi, t[o]jate votumelor să să facă și noao cunoscut, să să facă.

Cernăuți, la 16/28 mai [1]848,

Demeter